

SÉTATÉR

Soós Amália

MINDENNAPI BOLDOGSÁGUNK MARGÓJÁRA

Hetekig, vagy inkább hónapokig terveztem megírni ezt a szöveget. Végül is miért volna nehéz, nagyon is emberi, minden ember életét alapvetően érintő dologról beszélnék. A boldogságról – hiszen mindenki tudja, mi az! Se szeri, se száma a világhálón keringő tanító videóknak, (képzett vagy önjelölt) coach-ok, pszichológusok, influencerek látnak el tanácsokkal az élet összes területén, hogy sikeresek, hatékonyak, elégedettek, vonzóak, magabiztosak, divatosak, népszerűek, jók, szépek és boldogok legyünk. Az égitestek titkaiba bepillantó tarot-olvasók, keleti életfilozófiák nyájas oktatói, energetikus testépítők, megfontolt sztoikusok, lelkeszek, egyéb spirituális guruk tanácsaiból ki-ki kedvére válogathat, aki önerőből nem képes eljutni a boldogsághoz. Hogy ne beszéljünk a theta healing-ről, alfa hullámokról meg miegymásról! A hegyi beszédnek ma már nincs túl nagy sikere, azt hiszem. Akkora választék akad e *hogyan csináljuk* területén, hogy csak az nem lesz boldog, aki nem is akar. Mai nyugati társadalmaink látszólag úgy gondolkodnak, hogy a boldogság elérhető. Mi több, egyes filozófusok (nem annyira elismerőleg, mint kritikai gesztusként) a boldogság ideologizálásáról, imperatívuszáról is beszélnek, amely a kapitalista társadalmak részéről az egyénnel szemben megfogalmazódik. Ah, la Tyrannie du bonheur!

A boldogság tehát szinte kötelező. Mégsincs az iskolában boldogságóra. Ám még ha volna is, aligha lehetne egy mindenki számára érvényes tananyaga. Mert hogy mi mindent értünk e fogalom alatt, annak érzékeltetésére elég, ha valamelyik filozófiai enciklopédia idevonatkozó cikkét megnézzük. De még inkább: elég, ha csak magunkba pillantunk. Milyen értelemben törekszünk mi a boldogságra? Pszichológiai, gazdasági, morálfilozófiai értelemben? A magam számára ezt kínosan nem tudom eldönteni. Mindenik jelentésében fontosnak tartanám. Úgy is, mint pozitív mentális állapotot,

úgy is, mint életem teljessége felől megvilágítható általános értelmet. Mint örömet, mint a meglegedettség érzését, mint kiegyensúlyozott lelkiállapotot, mint fizikai jólétet, jó életvezetést, nyugodt lelkiismeretet, harmonikus időbeosztást család, munka és pihenés között, mindenre kiterjedő egészségbiztosítást, és még sorolhatnám, hogy mi mindent jelenthet, akár hedonista, akár utilitarista, akár morálfilozófiai jelentésében próbálom meghatározni. Bizony, ember (?) a talpán, aki mindezt egyszerre tudja, aki minden habozás nélkül kijelentheti, hogy márpedig számára a boldogság ez meg az..., és még tartósan meg is éli! Mennyire igaza volt a költő-szerkesztő Székely Jánosnak: minél elvontabb egy fogalmunk, annál kevésbé referál a valódi világról!

Szóval, hogy a többi ember milyen ügyesen boldogul eme sokféle értelemben a boldogság elérésével, azt én csak csodálni és elismeréssel illetni tudom. Chapeau! A magam részéről viszont egyre inkább egy olyan meghatározással élek, amely, annak ellenére, hogy a matematika területéről kölcsönzött metaforát használja, kivonja a boldogságot a világszerte elterjedt tesztelhetőségi paradigma alól. *A boldogság határérték* – mondta egy délutáni csendes beszélgetés során Egyed Péter, amikor életünk különböző állomásairól morfondíroztunk. Csak ennyit mondott, nem fejtette ki bővebben gondolatát, mert a beszélgetés, már nem emlékszem pontosan az okra, valamilyen *sürgősen-most-kell* miatt megszakadt, és többé nem tértünk vissza rá. Utólag nagyon bánom, hogy nem faggattam róla, hogyan is érti az egészet, és amióta – legalábbis ebben reménykedem – a Boldogok Szigetére költözött, egyre gyakrabban jut eszembe ez a talányos mondata.

E tömör, elegáns, provokatív megfogalmazása nemcsak annál fogva foglalkoztat, hogy ez volt a legköltőibb meghatározás, amit valaha a boldogságról hallottam, hanem azért is, mert minél mélyebben belegondoltam, annál pontosabbnak éreztem. (Nem tudom, részéről mennyire volt reflektált, de ahogy Pétert ismertem, alighanem átgondolta, megfontolta ő magában, ha ilyen frappáns formában ki tudta fejezni.) Minekutána ekkora feladványt hagyott rám, gyakran forgattam a problémát a fejemben anélkül, hogy tudtam volna pl. a *Korunk* folyóirat 2024. decemberi lapszámáról, amelynek címe éppen *Boldogságképzetek*. Ó, igen, remek tanulmányköteteket, monográfiákat, akár szótárakat lehet írni a boldogságról, e szó jelentéseiről a sokféle tér- és időkeretben! De vajon eligazít? *Tényleg* eligazít? Úgy sejtem, Egyed Péter a határérték metaforával tűpontosan fogalmazott meg valami olyasmit, amit például Bertrand Russell egy teljes könyvben (*The Conquest of Happiness*) tudott megmutatni. Russell nevét ama egyszerű oknál fogva említtem, hogy nemrég került a kezembe ez a boldogságról szóló – nevez-

zük így – filozofikus kézikönyve. Péter meglátása azonban a boldogságnak a történelem során kialakult, számos más jelentéssdimenzióját is megidézi. Azokat is, amelyek valami transzcendentálisként értelmezik a boldogságot, olyasvalamiként, ami túl (is) van az emberi életen. Határérték.

Igyekszem hát itt megmagyarázni, miért találok ezt a meghatározást a magam számára elfogadhatónak. Először is talán éppen azért, mert én a világ, a tudományok, az ezoterikák és minden technikák fejlődésének ellenében megragadtam annál, amit a boldogsággal kapcsolatban Kant igen találóan fogalmazott meg *Az erkölcsök metafizikájának alapvetésében*: „A baj csak az, hogy a boldogság fogalma oly meghatározatlan fogalom, hogy noha minden ember vágyik az elérésére, mégsem tudja soha biztosan és egyértelműen megmondani, voltaképpen mit is kíván és akar. Ennek ez az oka: a boldogság fogalmához tartozó elemek mind empirikusak, vagyis a tapasztalatból kell őket méríteniünk, mindamellett a boldogság eszméjéhez, jelenlegi és minden jövőbeli állapotunkban valamilyen abszolút teljességre, a jó közérzet maximumára van szükség. Márpedig még a legmélyre tekintőbb és egyúttal a legnagyobb képességekkel rendelkező, ám mégis véges lény sem képes pontos fogalmat alkotni magának arról, hogy voltaképpen mit is akar itt. (...) Az a feladat, hogy biztosan és általános érvennyel határozzuk meg, mely cselekedet mozdítaná elő az eszes lény boldogságát, tökéletesen megoldhatatlan; ennél fogva reá vonatkozóan nem lehetséges olyan imperatívusz, amelyik szigorú értelemben parancsolná meg annak megtételét, ami boldoggá tesz, mert a boldogság nem az ész, hanem a képzelőerő eszménye.” (Fordította Berényi Gábor. Gondolat Kiadó, Budapest, 1991, 48-50.) Kant eme meglátása szerint tehát a boldogság egy *eszmény*, és fogalmilag teljességgel meghatározatlan. S mivel én ezzel abszolút egyetértek, a boldogság mint *egy feladvány* lebeg előttem, amiről azt sem tudom, mit jelent. Éppen úgy, ahogy (be kell vallanom, bármennyire szégyen!) a matematikai határérték-számításhoz sem értek, sőt, igazából csak találgatom, hogy mi is az. Talán azért is érvényes számomra ez a határérték-metafora a boldogsággal kapcsolatosan, mert, ugye, matematikához alig konyító létemre, egyfajta eltávolításnak bizonyul: mintha valami olyanról volna szó, amihez nekem talán semmi közöm. Ahogy Botházi Mária írja az említett *Korunk*-lapszámában: „Sokat segít az emberen a hétköznapi életben azért, ha nem kell boldognak lennie. Mondhatnánk, hogy felszabadító állapot.”

Ha most már kicsit komolyabbra fordítanám a szót: mint matematikai fogalom, a határérték olyan értéket jelöl, ami felé egy függvény, egy sorozat, egy folyamat tart. Amit többé vagy kevésbé megközelít, de nem éri el.

Amihez – tegyük fel, hogy például a boldogság tanulható – egyre közelebb kerülhet az ember, de teljességében nem éli meg. Határ, amihez ha eljutnánk, ezáltal kívül is kerülnénk az életen, amit behatárol. A határértékként elgondolt boldogságot én valami ideálisként értelmezem, egy olyan átfogó eszményi célként, amely az összes lehetséges értelemben vett boldogságot magában foglalja. De nem egy elérhető, nem egy teljességében megtapasztalható állapot.

Azt már könnyebb megállapítani, mikor vagyunk jóllakottak, elégedettek, vidámak, kiegyensúlyozottak, nyugodtak, bizakodók, megbecsültek, sikeresek, jómódúak, öntudatosak, nyugodt lelkiismeretűek, megbocsájtók, szeretők, szeretettek. Mikor örvendünk jó egészségnek, ésatöbbi. Azt is meg tudjuk mondani, mivel vagy kivel kapcsolatban érezzük magunkat így. A boldogság – az viszont nagyobb falat. „Boldogok a boldogok”, írja Borges a *Töredékek egy apokrif evangéliumból* című versének lezárásaként (Somlyó György fordítása). Tegyük hozzá, zseniális költői intuícióval. Úgy tűnik, a fogalom egyetlen általánosan érvényes meghatározása e tautológia. A boldogság boldogság. (Lehet hívni, hogy jöjjön haza. Legalábbis egy egykori sláger szerint.) Amolyan feneketlen zsák képzetét idézi, amiből életünk során annyi minden kerülhet elő. The goodie bag, ahogy angolul mondják. De nem mind egyszerre, hanem csak sorjában. Aztán meg olyan helyzet is jócskán akad(hat), hogy bizonyos benne rejlő „kincsek” sohasem kerülnek felszínre. Mert nagyon mélyen, a többi alatt rejtőznek, mert elfedik más javak, vagy mert, à la Kant, nem is tudjuk, hogy éppen azokat keressük.

Ezek után kész bolond lennék, ha hinnék benne, hogy keresni kell a boldogságot. Ó, az a délibáb! Mindig csak valaminek a szinonimája. Vajon, ha egyhangú döntés alapján holnaptól kikerülne a szótárainkból, mivel lehetne helyettesíteni? Egyszóval megnyugtató, ha nem kell állandóan boldognak lenni. A magam számára arra a konklúzióra jutottam, ha a határérték-metaforával élünk, s amennyiben az ember élete, ameddig az csak tart, folytonos, azt is el lehet mondani, életének minden pillanatában, minden döntésével, cselekedetével, a rendelkezésére álló eszközökkel, az adott körülmények és paraméterek között... az ember *többé-kevésbé* boldog(ul). Amint azt László Noémi *Ipari szonettjében* éppen megtaláltam: „A lét öröm, csak fenntartani baj.”

A boldogság határérték – valahogy megtapadt bennem ez a megfogalmazás. Mert felismeri a fogalom meghatározásával járó nehézségeket. Mert nem is törekszik megszüntetni ezeket, nem előír, nem mondja meg, mit hogyan kellene. Meghagyja azt, hogy minden helyzetnek, választásnak, cse-

lekedetnek megvan a maga határértéke, a nagy zsákból egy kisebb-nagyobb darab, aminél több itt, most, emberként (e sorozaton belül) nem is rendelhető hozzá. A boldogság határérték – megtapadt bennem ez a megfogalmazás. Elnézést kérek a matematikusoktól, akik számára eszmefuttatásom biztosan kuszának, következetlennek vagy tévesnek bizonyul! Lehet, hogy nem is volt más céloom vele, mint megidézni Péter szellemét.